

Město slavné, město bídné...

---

*„Básněmi mluví Něva malebná,
Jak stránka Gogola je prospekt Něvský,
Sad Letní zase verš z Oněgina,
Na Bloka Ostrov dodnes vzpomíná,
A po Rozježžej chodí Dostojevský.“*

S. Maršak

Dříve, než se dostaneme k jádru věci, tak si dovoluji vás pozvat na procházku, alespoň pomyslnou, po pověstné Něvské třídě, jelikož vskutku není nic lepšího než ona v celém Petrohradě. Ulice začíná u monumentální budovy Admirality s malebnou věží, lodička na jejímž vrcholu se tyčí vysoko nad okolními domy. Nedaleko najdeme nádherný Zimní palác, bezesporu jednu z nejkrásnějších barokních staveb na celém světě. Hned naproti se nachází světoznámá galerie Ermitáž, kde můžeme spatřit taková veledíla jako Rembrandtův Návrat marnotratného syna či Da Vinciho Madonnu Benois. Po přechodu přes most už můžeme s nímým údivem stanout před jedním z největších pravoslavných chrámů, klasicistní katedrálou Panny Marie Kazaňské. Téměř za rohem stojí bývalá Státní дума, jež ztrátou původní funkce ovšem nepřišla ani o špetku své nádhery. Za malou chvíli už jsme před obrovským areálem Gostiného dvora, který kdysi býval ekonomickým centrem města. O pár kroků dále je jedna z největších knihoven na Zemi, Národní knihovna. Je též možné se odtud pokochat pohledem na majestátní palác rodu Aničkových a jeho překrásnou zahradu, za níž se tyčí světoznámé Alexandrinské divadlo. No a naši krátkou procházku ukončíme na břehu říčky Fontanky, před palácem Běloselských-Bělozorských, ohromujícím mistrovským kouskem architekta Andreje Stackenschneidera. Doufám, že jste si tuto malou exkurzi po památkách vychutnali, teď už nám nic nebrání začít.

V každé zemi existují kulturní centra, která byla zvětšena stovkami různých umělců. Mezi nejvýznamnější města pro ruskou literaturu patří právě Petrohrad, o němž, jak si pozorný čtenář už jistě všimnul, dále bude řeč. A neinspiroval tolik světoznámých autorů jen tak pro nic za nic, už jen samotná historie jeho založení je pozoruhodná - ambiciózní jednacíletý car Petr I. chce založit nové město, ztělesnění pokroku impéria, spoj mezi Ruskem a Evropou. Jenže kde má být budoucí metropole postavena? Na nehostinných, bažinatých ostrovech při pobřeží Finského moře, u rozlévajících se delty řeky Něvy, ve studeném a vlhkém subpolárním klimatu. Méně příznivé podmínky pro stavbu si lze jen velmi těžko představit. Vládce to však neodradilo, a započala nesmírně těžká stavba. Nehledě na všechny nesnáze byl smělý plán splněn, za 8 let po položení prvního kamene přebírá Petrohrad od Moskvy funkci hlavního města. Vzniká jakýsi konflikt mezi starým a novým hlavním městem, což má v celé světové historii jen velmi málo obdob. Petrohrad se, v souladu se zakladatelským plánem, po uplynutí krátké doby skutečně stává kulturním centrem celé říše, symbolem novátorství a reformy. Do národního povědomí se zapisuje především fenoménem bílých nocí, spoustou památek a pověstí města intelektuálů.

Jak je vlastně možné, že se tato malebná metropole může někomu nelíbit? Jak to, že se v literatuře objevují silně kritické a satirické texty o Petrohradu a jeho vysoce kulturním obyvatelstvu? Proč se v těchto krásných místech odehrává tolik tragických a depresivních příběhů, které se sem na první pohled zcela nehodí? Přesně takové otázky jsem si pokládal při čtení Gogolových Petrohradských povídek a Dostojevského románu Zločin a trest. Všechno má své opodstatnění, ani tenhle případ není výjimkou. Co když se za fasádou nádherných paláců skrývá nějaké temné, zapomenuté tajemství? Co když je veškerá paráda tohoto města jen pouhým klamem, jen dokonale promyšlenou iluzí?

„A Něvská třída, ta lže sice pořád, ale nejvíc tenkrát, když noční soumrak zhoustne a rozestře se nad ním jako černá příkrývka a oddělí bílé a nažloutlé zdi domů, tenkrát, kdy se celé město najednou rozzáří a od mostů zahrčí zástupy kočárů a předjížděči začnou křičet a nadsakovat na koních a kdy sám démon rozsvěcuje lampy, aby všechno ukázal v jakési nepravé podobě.“

Nikolaj Vasiljevič Gogol se narodil v malé vesničce na Ukrajině, která tehdy byla součástí Ruského impéria. Do Petrohradu se přestěhoval po dostudování gymnázia, jeho tehdejší korespondence s rodiči svědčí o tom, že byl hlavním městem zprvu velmi zklamán. Přesto, že Gogol v Petrohradě strávil většinu svého života, nebylo to jeho rodné město, a proto k němu nejspíše nikdy neměl silnou citovou vazbu. Prožil tam navíc svá nejmizernější léta, kdy býval chudým a nevýznamným úředníkem, jenž snil o spisovatelské kariéře a přitom sotva splácel nájem za

svůj ubohý byt. To by mohlo alespoň zčásti vysvětlit negativní vztah k tomuto městu v jeho dílech, kritické a karikaturní vyobrazení jeho obyvatel.

Poprvé se Petrohrad u Gogola objevuje v povídce Štědrovečerní noc ze sbírky Večery na samotě u Dikaňky. Čtenáři ho vidí z pohledu vesnického kováře Vakuly, jenž tam přijíždí na čertovi, aby přivezl své nevěstě královny střevičky. Vesničan se diví ohromující nádhře města, obdivuhodnému osvětlení a bohaté výzdobě paláce. Milostivá královna vyhoví přání prostoduchého kováře a daruje mu své bohatě ozdobené střevičky, všichni dvořané se k němu chovají uctivě a mile. V této povídce spisovatel vystihuje své představy o hlavním městě z doby, kdy ještě žil ve své rodné vesnici. Pohled na město, představený čtenářům v Petrohradských povídkách, už má ovšem od idylických představ naivního vesničana velmi daleko.

Povídka Něvská třída zahajuje dlouhou oslavnou ódou na největší a nejvýznamnější ulici města, respektive něčím, co na první pohled působí jako óda. Za autorovým zdánlivým obdivem se ve skutečnosti skrývá kritika a trpká ironie. O samotné ulici se vlastně nedozvídáme vůbec nic konkrétního, je čtenářům představena jen pomocí lidí, kteří se po ní prochází v průběhu dne. Je popsána jako místo, kam se chodí vyšší společenská vrstva "vystavovat":

„Jeden předvádí elegantní vycházkový plášť s prvotřídním bobrovým límcem, druhý krásný řecký nos, třetí předkládá nádherné licousy, čtvrtá vystavuje dvě hezounká očka a apartní klobouček, pátý prsten s talismanem na pěstěném malíku, šestá nožku v kouzelném střevičku, sedmý nápadně krásný nákrčník, osmý kníry, za nimiž se každý uchváceně ohlédne.“

Autor nepopisuje však osoby, nýbrž pouze nějaké části jejich těl či módní doplňky. Všechno ostatní se zanedbává jako nedůležité, je zdůrazněna jen ta část vzhledu daného člověka, na níž si dává nejvíce záležet, jíž se snaží přitáhnout pozornost ostatních. Při jisté dávce představivosti může čtenářovi v hlavě dokonce vzniknout fantasmagorický obraz ulice, po které místo lidí chodí obří oči, kravaty a nosy. Autor takovým popisem ukazuje, že se na Něvské lidé necení podle reálných vlastností, nýbrž podle naprosto nevýznamných maličkostí, je snazší si získat pozornost pěkně upraveným knírem, než nějakým dobrým skutkem. Všechno se tam dá prodat a koupit, všechno je jen přetvářkou. Ve skutečnosti však všemu vládne ctižádostivost, marnivost a hloupost, nenajdeme zde ani kapku opravdové krásy. A jeden z hlavních hrdinů této povídky, malíř Piskarev, svým vlastním životem platí za to, že si spletl zdánlivou krásu se skutečnou. V takovém prostředí můžou žít jen lidé jako jeho známý, poručík Pirogov, ztělesnění povrchnosti a všední tuposti. Jakou cenu má jeho důstojnická čest, když ho můžou beztržně zbít tři Němci a on v ten samý večer klidně jde na návštěvu ke kamarádovi, kde *"strávil večer ve vší spokojenosti a vyznamenal se při mazurce tak, že sklídl nadšený obdiv nejen dam, ale i jejich kavalírů"*?

Do kontrastu se zdánlivou nádhrou Něvské třídy staví Gogol životy bídníků z chudých čtvrtí, zdobené fasády a uklizené ulice nemohou skrýt jejich tragické příběhy. A nejkřtější se město chová právě k takovým chudákům, k malým lidem. Typickým malým a nevýznamným člověkem je pro něj úředník, postava dříve téměř opomíjená v ruské literatuře. Jedinou z povídek v této sbírce, kde se ztotožňuje s vypravěčem a píše v ich-formě, jsou Bláznovy zápisky. Její protagonista, titulární rada Poprišev, je atmosférou lhostejnosti a krutosti dohnán k šílenství, právě jeho ústy poukazuje autor na vládnoucí nespravedlnost: *„Člověk si objeví nějaké malé bohatství, myslí si, že na ně dosáhne rukou, a zatím ti je utrhne před nosem komoří nebo generál“*. Hrdinova mysl je ovšem natolik zmatená falešnými ideály, že se ve svém šílenství považuje právě za jednoho z takových lidí, kvůli nimž trpí on a jemu podobní.

Podobně smutný osud potká i hrdinu Pláště, věčného titulárního radu Akakije Akakijeviče Botičkina. Nesmyslná kancelářská práce v něm zničí jakoukoliv podobu živého myšlení, je to zcela vyhořelý a zpustlý člověk. O novém plášti přemýšlí tento ubožák podobně, jako ostatní lidé třeba o rodině nebo o životní lásce. Když svého cíle dosáhne, nesmírně se raduje, jeho radost však netrvá moc dlouho. Poté, co kdosi ukradne jeho milovaný plášť, nechce nikdo bezradnému titulárnímu radovi pomoci, jeho problémy vůbec nikoho nezajímají. Proto zklamaný, osamělý a všemi opuštěný Akakij Akakijevič umírá na nachlazení, to však není zaviněno chladným podnebím, ale lidskou ignorancí a krutostí: *„A tak Petrohrad zůstal bez Akakije Akakijeviče, a jako by ho tu nikdy ani nebylo. Zmizel, sešel ze světa tvor, který neměl jediného zastávce, jediného přítele, tvor, který nikoho nezajímal...“*.

V Gogolově Petrohradě se dějí zcela neuvěřitelné, fantasmagorické, a občas i démonické věci. Právě tam se odehrává neuvěřitelný příběh majora Kovaljova, kterému utekl jeho vlastní nos. A když ho znovu najde, tak zjistí, že se jeho nos stal zcela samostatným člověkem, který má navíc titul státního rady (ekvivalent plukovníka). To, že má nos vyšší hodnotu než jeho majitel, může být dalším náznakem toho, že je jediným

majorovým významným rysem, jeho chloubou a pýchou. I pro ostatní je nos dokonce významnější, než sám major. Naprostá bezmocnost Kovaljova je místy až k smíchu a přesto, že nepochybně patří do vyšší společenské vrstvy, tak nápadně připomíná bezmocnost chudého Botičkina.

Démonickou tvář Petrohradu můžeme spatřit v povídce Portrét. Talentovaný, ale chudý a neznámý malíř Čartkov si koupí portrét jakéhosi lichváře s ďábelskou tváří, v jehož rámu najde značnou peněžní částku. Díky těmto penězům si získá slávu skvělého portrétisty, pronajme si velikou a krásnou dílnu, začne k němu chodit několik učňů. Cena, kterou za to zaplatí, je ovšem příliš velká - brzy se začnou všechny jeho obrazy podobat jeden druhému, z jeho pláten se vytratí veškerá originalita. Už nemaluje kvůli inspiraci, ale kvůli penězům, začne nenávidět všechny talentované umělce a nakonec zešílí: „*Bylo to, jako když rozhněvaná nebesa schválně seslala na svět tento hrozný bič, aby mu vzala všechnu harmonii. Tato divoká vášeň poznamenala malíře i jakýmsi hrůzným odstínem pleti: jeho obličej byl neustále žlutý. Negace a nenávist ke světu samy vystoupily v jeho rysech*“. Vyšší společnost Petrohradu přijme malíře do svých kruhů až když zbohatne a promarní svůj dar, protože v ní není místo pro pravé nadání. Přes alegorii portréty, který ničí životy všech svých majitelů, se spisovatel možná snažil vyjádřit děsivý vliv města na obyvatele. Stává se tu démonem, jenž láme lidské osudy a kazí i ty nejčistší duše. Vidíme ho jako jakýsi nový Babylon, město hříchů, zmařených životů a ztracených duší. Žije si svým vlastním, temným a nepochopitelným pro lidi životem, po stovkách požírá své obyvatele.

Je to město pološilených lidí. Kdyby u nás existovala nějaká věda, pak by lékaři, právníci a filozofové mohli v Petrohradě provádět velmi cenná vědecká pozorování, každý ve svém oboru. Málokde se najde tolik pochmurných, drásavých a podivných vlivů na lidskou psýchu jako v Petrohradě.

Fjodor Michajlovič Dostojevskij se v šestnácti letech přestěhoval z rodné Moskvy do Petrohradu. Otec ho donutil vyučit se na inženýra, zcela nebral ohled na synovu touhu k literatuře. Carský režim odporoval jeho ideologickým přesvědčením, mnohá díla z počátku spisovatelské kariéry Dostojevského, jako například povídka Dvojník, nebyla současnými přijata moc vřele. To všechno trochu vysvětluje jeho silně kritický vztah k tehdejší společnosti.

V románu Zločin a trest se bezradostné prostředí letního Petrohradu prolíná s divokými, šílenými myšlenkami hlavního hrdiny. Když chodí po Senném náměstí, tak je kolem „*strašné vedro a ještě k tomu dusno, tlačence, všude vápno, lešení, cihly, prach a ten příznačný letní puch, dobře známý každému obyvatele Petrohradu, který si nemůže dopřát letní byt*“. Když bloudíme spolu s Raskolnikovem po různých uličkách a zákoutích, tak neustále cítíme dusnotu. Ta se v románu stává jedním z leitmotivů, autor se pomocí ní nejspíše snaží popsat tíživý vliv města na své obyvatelstvo. Jak říká Arkadij Ivanovič Svidrigjlov: „*Ach Rodione Romanoviči, všichni potřebujeme vzduch, vzduch, vzduch... Hlavně vzduch!*“, zatímco tam se všichni dusí pod těžkým petrohradským nebem. Atmosféra v obydlených hrdinů není o nic optimističtější než na ulicích, vládne v nich úplně stejné dusno. V těchto temných koblách lidé hladoví, pohřbívají své naděje a sny, v jejich hlavách se rodí šílené, nebezpečné myšlenky. Raskolnikova napadne zavraždit starou lichvářku po dlouhých rozvahách ve svém malém pokojíčku, připomínajícím cosi mezi skříní nebo hrobem. Ale co jiného, co normálního a dobrého mohlo napadnout jeho chorobnou mysl pod neustálým tlakem nízkého stropu?

V tomto nehostinném prostředí trpí všichni různými nemocemi, ať už psychickými či fyzickými. Atmosféra chorobnosti je zdůrazněna spoustou žluté barvy, například ze svého okna Raskolnikov vidí z okna jakýsi žlutý polorozpadlý plot, stěny v pokoji Soni jsou obarvené nažluto, veškerý nábytek v kabinetě Porfirije Petroviče je ze žlutého dřeva. Není to ovšem sytá, citronově žlutá, spíše vybledlá, trochu zešedlá žlučně-žlutá. Významné pro děj epizody se často odehrávají po večerech, Raskolnikov mnohokrát pozoruje západ slunce na různých místech. Zapadající slunce se v románu stává symbolem neklidu, předzvěstí osudových a zlověstných událostí. Jeho barva připomíná jak zlato a bohatství, tak i krev a vraždu.

Prakticky všechno v Petrohradě Dostojevského je ošklivé a do jisté míry fantasmagorické, realita se často může zdát jakousi divokou noční můrou a všemožné děsivé sny naopak nápadně připomínají petrohradskou skutečnost. První noc po svém zločinu se Raskolnikov probere z těžkého spánku kvůli tomu, že „*zvenčí k němu ryčně doléhal strašný, zoufalý řev*...“ („*Aha! Z hospod už táhnou opilci*...“). To je realita, něco naprosto běžného a obyčejného, stejně reálné je však popisováno i vrahovo blouznění. Když se mu zdá, že milionář bije starou paní, u níž si pronajímá byt, tak jsou popisovány různé zcela nevýznamné detaily, všechno působí velice skutečně, jako kdyby byl bývalý student svědkem mnoha takových brutálních scén už někdy v minulosti. Když se později sklání nad vodou a pozoruje zapadající slunce, tak je ze svého zamyšlení vytržen: „*uchráněn před novými mdlobami podivným a hrůzným výjevem*...“, působícím naopak spíše jako nějaký šílený přelud. Tentokrát to však je opravdová událost, nějaká opilá žena v záchvatu zoufalosti skáče do řeky z mostu.

Mnohé významné události se odehrávají přímo na ulici, před očima kolemjdoucích. Autor v takovýchto scénách nekritizuje jen samotné město, ale i jeho obyvatele. Nemají ani kapku soucitu pro cizí tragédie, smějí se neštěstí ostatních. Když se Raskolnikov zkouší veřejně pokát ze svého zločinu, tak se mu kolemjdoucí začínají vysmívat, uráží ho a hlavně ho vůbec neberou vážně. Když vyžene šílená Ekaterina Ivanovna svoje hladové děti na ulici, aby tancovali a vydělali tak alespoň nějaké peníze, tak „*se někteří skutečně smáli, jiní jen vrtěli hlavou, ale vcelku se každý díval na pomatenou ženu a na vystrašené děti se zvědavostí*“. Že vyvolává pohled na nebohé děti jen zvědavost? Bohužel, tohle velkolepé město má na lidi velmi špatný vliv. Hrdinové románu se tomuto vlivu snaží uniknout za každou cenu - propadají alkoholismu, páchají sebevraždu, nebo se natolik vzdalují od reality ve svých filozofických úvahách, že je napadají naprosto šílené věci. Nejspíše mnozí z nich, podobně jako protagonista, cítí „*vlastní, nesmírný a téměř fyzický odpor ke všemu, co míjel a co ho obklopovalo, pocit tvrdošíjného, nenávidného a záštiplného*“, stejně se však nemůžou vymanit zpod jeho destruktivního působení.

Dostojevskij přiznává městu jistou krásu, hlavní hrdina ve svých procházkách občas zachází i do hezkých bohatších čtvrtí. Když se kouká na všechnu tu nádheru, vzpomíná na staré časy, kdy ještě studoval na univerzitě, kdy po přednáškách chodil po městě a s obdivem hleděl na velkolepé paláce a dechberoucí panoramata. Nyní však už cítí kromě obdivu i něco jiného: „*Dlouho stál zahleděný do dálky; toto místo mu bylo zvláště dobře známé. Za tu dobu, co chodil na univerzitu, zastavil se, nejčastěji když se vracel domů, aspoň stokrát právě na tomto místě, dlouze se díval na to skutečně velkolepé panoráma a skoro pokaždé ho jímalo údiv nad vždy tímž nejasným a nevysvětlitelným dojmem, který přitom měl. Z toho velkolepého panorámatu na něho vždycky vanul nevysvětlitelný chlad; v nádherném obraze cítil duch uzavřenosti a nepřístupnosti...*“. Dokonce sem se dostává všudypřítomné napětí a tíživá atmosféra, nikde nemůže najít úlevu. Krásné výhledy, špinavé ulice, rozpadající se ubohé domy, malé a dusné pokojíčky, to všechno se hromadí do jakési obří kupy, která tlačí na osamělého, zoufalého snílka, která ho nakonec dožene ke vraždě. Jako by samo město bylo spolupachatelem ve zločinu Raskolnikova.

Letní, smradlavý a dusný Petrohrad Dostojevského se vůbec neprolíná s krásným, zimním, skoro pohádkovým městem, kam přijíždí Oněgin. Je nepřátelský ke všem živým tvorům i k samotné přírodě. Všude vidíme nemoc a rozklad, žádný z jeho obyvatel neuniká hrozivému vlivu okolního prostředí, všudypřítomné auře krutosti, lhohostejnosti a zlosti. Na co myslí hlavní hrdina v nejhroznějších okamžicích svého života, když jde zavraždit starou lichvářku? Přemýšlí „*o tom, že by vodotrysky měly být zřízovány na všech náměstích, aby tam příjemně osvěžovaly vzduch. Poznenáhlu se přiklonil k názoru, že by město velmi zkrášlilo a velmi mu prospělo, kdyby se Letní sad rozšířil na celé Martovo pole, a dokonce spojil s palácovým Michajlovským sadem*“. Doufá, že by se město mohlo někdy v budoucnosti změnit k lepšímu, že dusnota a zloba přeci jen nebudou vládnout věčně.

„Hlavní město Ruska bylo postaveno geniálním despotou na bažinách a na kostech otroků, kteří v této bažině hnjí. Právě v tom je zdroj veškeré jeho podivnosti, jeho prapůvodní hřích.“

V. Nabokov

Gogolevský Petrohrad je plný lží, pokrytectví a přetvářek. Všechno je zde řízeno zvrácenými ideály, lidskou ctižádostivostí, marnivostí a hloupostí. Zároveň s krásnými paláci a pyšnými promenádami tady existují chudé čtvrti, plné bezvýznamných a nikoho nezajímajících úředníků, kteří ztratili to nejdražší, co člověk má - svůj vlastní osobnost. Žijí tu bok po boku bohatí, lhohostejní páni a zoufalí chudákové. Nosy tady mají větší hodnotu než lidé, proto se občas taky nějaký z nich jen tak rozhodne opustit svého majitele. Schopní lidé zde nemají co dělat, neboť je čeká buď kruté zklamání a následná smrt, nebo úplná ztráta všeho toho, co je kdysi činilo výjimečnými. Metropole táhá za nitky osudů svých obyvatel, baví se nad jejich zničenými osudy a ztracenými dušemi. Je to město bídných, ubohých, bezmocných Botičkinů a pyšných, směšných, avšak také zcela bezmocných Kovaljovů.

Petrohrad Dostojevského je městem dusnoty, smradu a rozkladu. V polorozpadlých, odporných a špinavých domech tam žijí ubozí, chudí lidé, trápící se neřešitelnými problémy. Skoro se stává dalším, zákeřným, neviditelným a všudypřítomným hrdinou příběhu, jenž se smíchem naslouchá zpovědím ostatních postav. Dohání je k šílenství, našeptává jím nebezpečné myšlenky, hraje si s jejich životy. Je lhohostejný a krutý, podobně jako většina jeho obyvatel. Má svojí vlastní, zvrácenou logiku, jež je zcela nepochopitelná i pro ten nejlepší lidský rozum. Nepochybně se v něm nachází také nesmírně krásná místa, ale spolu s obdivem z nich jde i mráz po zádech. Tamější život připomíná nekonečnou noční múru, nemá vůbec žádný smysl a musí se za něj platit hroznou cenou.

Který obraz Petrohradu je správný, nejpodobnější realitě? Nemůžeme na tuto otázku odpovědět jednoznačně, na každém z nich je něco pravdy. Různé protiklady se neruší, jenom se prolínají a zesilují. V kontrastu s chudými

čtvrtěmi ze Zločinu a trestu působí místní architektonické skvosty ještě nádherněji, dnešní obyvatelé města se zdají být ještě inteligentnější a vychovanější po srovnání s hrdiny Petrohradských povídek. V tom, jak město vidí Gogol a Dostojevský, se silně reflektují jejich osobní zkušenosti, nejsou ve svých popisech ani zdaleka objektivní. Každý toto velkolepé město zkrátka vidí trochu jinak: pro někoho je dodnes symbolem krutosti, pokrytectví a lhostejnosti, někdo ho ale (nikoliv neprávem) vnímá jako symbol vzdělání a kultury. Atmosféra, jež inspirovala Fjodora Mochajloviče s Nikolajem Vasiljevičem k napsání krásných knih, dovedla jejich hrdiny k zoufalosti či šílenství. Petrohrad dává spoustu příležitostí k využití tvůrčího i jiného potenciálu, ale s nimi přichází i nebezpečný, rozkládající vliv. Všichni, kdo se severní metropolí přichází do styku, mají dvě možnosti: buď se jednoduše nechat nést davem, stát se jedním z mnoha a ztratit vlastní identitu, nebo žít osobitý život plný překvapení, najít si doušek vzduchu během dusného léta a nepodlehnout všudypřítomné lhostejnosti. A jakou volbu člověk učiní, to už záleží jen na něm.